

FACIT till TENTAMEN

Delkurs 3 E & M (5 p), åk.2, MAA 308, lp, 1 ht 2001. Lärare: Yury Shestopalov, rum 3A313, tel 054-7001856 (a)

1. Lös (skriv den exakta lösningen) randvärdesproblemet för en linjär differentialekvation av andra ordningen

$$\begin{cases} y'' - y = -x, & y = y(x), \quad 0 < x < 3, \\ y(0) = 0, & y(3) = 3. \end{cases} \quad (1)$$

Lösning. Ekvationen

$$y'' - y = 0 \quad (2)$$

har karakteristiska polynomet

$$r^2 - 1 \quad (3)$$

med nollställena $r_1 = 1$ och $r_2 = -1$. Den fullständiga lösningen $y_0(x)$ till homogena ekvationen (2) är

$$y_0 = C_1 e^x + C_2 e^{-x}. \quad (4)$$

Bestäm en partikulär lösning $y_p(x)$ till ekvationen (1):

$$y_p = ax + b: \quad y_p'' - y_p = (ax + b)'' - (ax + b) = 0 - ax - b = -x \quad \rightarrow a = 1, b = 0 \quad (5)$$

och $y_p(x) = 1 \cdot x + 0 = x$

Den fullständiga lösningen till ekvationen (1) blir

$$y = y_0 + y_p = C_1 e^x + C_2 e^{-x} + x. \quad (6)$$

Satisfiera randvillkor

$$y(0) = 0 \rightarrow C_1 + C_2 + 0 = 0 \rightarrow C_2 = -C_1; \quad (7)$$

$$y(3) = 3 \rightarrow C_1 e^3 - C_1 e^{-3} + 3 = 3, \quad C_1(e^3 - e^{-3}) = 0 \rightarrow C_1 = 0. \quad (8)$$

Den (exakta) lösningen till randvärdesproblemet (1) är

$$y(x) = x. \quad (9)$$

2. Approximera randvärdesproblemet (1) genom att reducera det till ett linjärt ekvationssystem med två obekanta. Approximera derivatan med

$$y'' \approx \frac{y_{i+1} - 2y_i + y_{i-1}}{h^2}. \quad (10)$$

Lösning. Eftersom vi måste få ett ekvationssystem med två obekanta och ekvationen $y'' - y = -x$ i (1) betraktas i intervallet $(0,3)$, är antalet delpunkter x_i som tillhör $(0,3)$ lika med två (antalet delintervall är $2 + 1 = 3$), så att de här delpunkterna $x_i = ih$, $i = 1, 2$, där $h = (3 - 0)/3 = 1$, så att $x_1 = h = 1$, $x_2 = 2h = 2$. Approximera differentialoperatoren:

$$y'' - y \approx \frac{y_{i+1} - 2y_i + y_{i-1}}{h^2} - y_i. \quad (11)$$

Randvärdesproblemet (1) approximeras med

$$\frac{y_{i+1} - 2y_i + y_{i-1}}{h^2} - y_i = -x_i, \quad i = 1, 2; \quad y_0 = 0, \quad y_3 = 3. \quad (12)$$

eller

$$y_{i+1} - (2 + h^2)y_i + y_{i-1} = -h^2x_i, \quad i = 1, 2; \quad y_0 = 0, \quad y_3 = 3; \quad x_1 = 1, \quad x_2 = 2. \quad (13)$$

Då får vi två ekvationer

$$\begin{aligned} y_2 - (2 + h^2)y_1 + y_0 &= -h^2x_1 \quad (i = 1), \\ y_3 - (2 + h^2)y_2 + y_1 &= -h^2x_2 \quad (i = 2). \end{aligned} \quad (14)$$

eller

$$\begin{aligned} y_2 - 3y_1 + y_0 &= -1 \quad (i = 1), \\ y_3 - 3y_2 + y_1 &= -2 \quad (i = 2). \end{aligned} \quad (15)$$

Villkoren $y_0 = 0$, $y_3 = 3$ ger ett linjärt ekvationssystem med två obekanta y_1 , y_2

$$\begin{aligned} -3y_1 + y_2 &= -1, \\ y_1 - 3y_2 &= -5, \end{aligned} \quad (16)$$

På matrisform, får vi

$$\mathbf{A}\mathbf{y} = \mathbf{b},$$

där systemetsmatrisen

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} -3 & 1 \\ 1 & -3 \end{bmatrix},$$

och högerledet

$$\mathbf{b} = \begin{bmatrix} -1 \\ -5 \end{bmatrix}.$$

3. Lös det linjära ekvationssystemet med två obekanta som approximerar (1) med hjälp av Gusselimination (dvs, beräkna approximativa lösningen). Jämför den här approximativa lösningen med den exakta lösningen.

Lösning. Skriv linjära ekvationssystemet med två obekanta som approximerar (1),

$$\begin{aligned} -3y_1 + y_2 &= -1, \\ y_1 - 3y_2 &= -5. \end{aligned} \quad (17)$$

Utför Gusselimination.

Steg 1.

$$\begin{aligned} -y_1 + y_2/3 &= -1/3, \\ y_1 - 3y_2 &= -5. \end{aligned} \quad (18)$$

Steg 2.

$$\begin{aligned} -3y_1 + y_2 &= -1, \\ 0 + (1/3 - 3)y_2 &= -5 - 1/3. \end{aligned} \tag{19}$$

$$\begin{aligned} -3y_1 + y_2 &= -1, \\ -8/3y_2 &= -16/3. \end{aligned} \tag{20}$$

Steg 3.

$$\begin{aligned} -3y_1 + 2 &= -1, \\ y_2 &= 2. \end{aligned} \tag{21}$$

$$\begin{aligned} y_1 &= (-1 - 2)/(-3), \\ y_2 &= 2. \end{aligned} \tag{22}$$

Lösningen till systemet

$$\begin{aligned} y_1 &= 1, \\ y_2 &= 2 \end{aligned}$$

ger den approximativa lösningen till randvärdesproblemet (1).

Den exakta lösningen till randvärdesproblemet (1) är

$$\begin{aligned} y(x_1) &= x_1 = 1, \\ y(x_2) &= x_2 = 2 \end{aligned}$$

och sammanfaller med den approximativa lösningen (i punkter x_1, x_2).

4. Använd (x_i, y_i) som interpolationsdata och konstruera en styckvis linjär interpolationsfunktionen $F(M; x)$ till den approximativa lösningen $\{y_i\}$ till problemet (1); rita funktionskurvan och beräkna interpolationsfelet (med 3D) i punkten

$$x_{i+0.5} = x_i + 0.5h, \quad i = 1.$$

Lösning. Styckvis linjär interpolation utförs genom att vi konstruerar en styckvis linjär interpolationsfunktion $F(M; x)$ som sammanfaller med $M + 1$ givna interpolationsvärden. Här $M = 3$. I varje intervall $[x_k, x_{k+1}]$, $k = 0, 1, 2$, där (x_k, y_k) är interpolationsdata

$$\begin{aligned} (x_0, y_0) & (x_1, y_1) & (x_2, y_2) & (x_3, y_3) \\ (0, 0) & (1, 1) & (2, 2) & (3, 3) \end{aligned}$$

(observera, att $y_1 = 1$ och $y_2 = 2$ är den approximativa lösningen till randvärdesproblemet (1), som man har bestämt i Problem 3) fås $F(M; x)$ genom

$$F(M; x) = y_k + \frac{x - x_k}{x_{k+1} - x_k}(y_{k+1} - y_k), \quad x \in [x_k, x_{k+1}], \quad k = 0, 1, 2.$$

$k = 0$:

$$F(M; x) = y_0 + \frac{x - x_0}{x_1 - x_0}(y_1 - y_0) = 0 + \frac{x - 0}{1 - 0}(1 - 0) = x, \quad x \in [0, 1].$$

$k = 1$:

$$F(M; x) = y_1 + \frac{x - x_1}{x_2 - x_1}(y_2 - y_1) = 1 + \frac{x - 1}{2 - 1}(2 - 1) = x, \quad x \in [1, 2].$$

$k = 2$:

$$F(M; x) = y_2 + \frac{x - x_2}{x_3 - x_2}(y_3 - y_2) = 2 + \frac{x - 2}{3 - 2}(3 - 2) = x, \quad x \in [2, 3].$$

så att $F(M; x) = x$ i varje interpolationsintervall $[0, 1]$, $[1, 2]$, $[2, 3]$ och i hela intervallet $[0, 3]$.

Interpolationsfelet

$$x_{i+0.5} - F(M; x_{i+0.5}) = 1.5 - F(M; 1.5) = 1.5 - 1.5 = 0.$$

5. Beräkna integralen

$$\int_0^3 y(x) dx$$

med trapets formeln, där $\{y_i\}$ är den approximativa lösningen till problemet (1).

Lösning. Använd interpolationsdata

$$(x_0, y_0) (x_1, y_1) (x_2, y_2) (x_3, y_3)$$

$$(0, 0) (1, 1) (2, 2) (3, 3)$$

där $y_1 = 1$ och $y_2 = 2$ är den approximativa lösningen till randvärdesproblemet (1), som man har bestämt i Problem 3. Enligt trapets formeln

$$\int_0^3 y(x) dx \approx h(0.5y_0 + y_1 + y_2 + 0.5y_3) = 1 \cdot (0 + 1 + 2 + 1.5) = 4.5$$

Observera att den exakta värdet

$$\int_0^3 y(x) dx = \int_0^3 x dx = \frac{x^2}{2} \Big|_0^3 = 4.5.$$

6. Använd Newtons metod eller fixpunktiteration och beräkna ett positivt nollställe till ekvationen

$$y^3 - 3 = 0,$$

där $y = y(x)$ är den exakta lösningen till randvärdesproblemet (1).

Lösning. Den exakta lösningen till randvärdesproblemet (1 är $y(x) = x$. Vi har

$$y^3 - 3 = x^3 - 3.$$

Lös ekvationen

$$f(x) = 0, \quad f(x) = x^3 - 3, \quad f'(x) = 3x^2.$$

med Newtons metod (med 3D och avr.):

$$x_{n+1} = x_n - \frac{f(x_n)}{f'(x_n)} = x_n - \frac{x_n^3 - 3}{3x_n^2}, \quad n = 0, 1, 2, \dots \quad (23)$$

n	x_n	$x_{n+1} - x_n$
0	2	
1	1.583	0.417
2	1.454	0.129
3	1.442	0.012
4	1.442	0.000

stop

Det positiva nollstället till ekvationen $x^3 - 3 = 0$ är $x \approx 1.442$ med 3D.

7. Använd Eulers metod II (tre steg) och lös begynnelsevärdesproblemet

$$z' = -4x - 4z, \quad z(0) = 1, \quad z = z(x),$$

med $h = 0.1$ (räkna med 3D). Bestäm den exakta lösningen och jämför den approximativa lösningen med den exakta lösningen.

Lösning. Bestäm den exakta lösningen. Ekvationen

$$z' + 4z = 0 \tag{24}$$

har karakteristiska polynomet

$$r + 4 \tag{25}$$

med nollstället $r_1 = -4$. Den fullständiga lösningen $z_0(x)$ till den här homogena ekvationen är

$$z_0 = Ce^{-4x}. \tag{26}$$

Bestäm en partikulär lösning $z_p(x)$:

$$z_p = ax + b: \quad z'_p + 4z = (ax + b)' + 4(ax + b) = 4ax + (a + 4b) = -4x \rightarrow a = -1, b = 0.25$$

och $z_p(x) = -x + 0.25$.

Den fullständiga lösningen till ekvationen (2) blir

$$z = z_0 + z_p = Ce^{-4x} - x + 0.25. \tag{27}$$

Satisfiera begynnelsevillkoret

$$z(0) = 1 \rightarrow C + 0.25 = 1 \rightarrow C = 0.75. \tag{28}$$

Den (exakta) lösningen till randvärdesproblemet (1) är

$$z(x) = 0.75e^{-4x} - x + 0.25. \tag{29}$$

$$z(x_1) = z(0.1) = 0.75e^{-0.4} - 0.1 + 0.25 = 0.653. \tag{30}$$

$$z(x_2) = z(0.2) = 0.75e^{-0.8} - 0.2 + 0.25 = 0.387. \tag{31}$$

$$z(x_3) = z(0.3) = 0.75e^{-1.2} - 0.3 + 0.25 = 0.176. \quad (32)$$

Rekursionsformlerna av Eulers metod II är

$$\begin{aligned} x_{n+1} &= x_n + h \\ k_1 &= hf(x_n, z_n) \\ k_2 &= hf(x_{n+1}, z_n + k_1) \end{aligned} \quad (33)$$

$$z_{n+1} = z_n + 1/2(k_1 + k_2) \quad (34)$$

Här $f(x, z) = -4x - 4z = -4(x + z)$,

$$k_1 = 0.1 \cdot (-4(x_n + z_n)) = -0.4(x_n + z_n),$$

$$k_2 = 0.1 \cdot (-4)((x_n + 0.1) + z_n - 0.4(x_n + z_n)),$$

$$z_{n+1} = z_n + 1/2(k_1 + k_2),$$

$$n = 0, 1, 2. \quad x_0 = 0, \quad z_0 = 1.$$

Vi har $n = 0$:

$$k_1 = -0.4(x_0 + z_0) = -0.4,$$

$$\begin{aligned} k_2 &= -0.4((x_0 + 0.1) + z_0 - 0.4(x_0 + z_0)) = \\ &= -0.4(0.1 + 1 - 0.4) = -0.28, \end{aligned} \quad (35)$$

$$z_1 = z_0 + 1/2(-0.4 - 0.28) = 1 - 0.34 = 0.66.$$

$n = 1$:

$$k_1 = -0.4(x_1 + z_1) = -0.4(0.1 + 0.66) = -0.304,$$

$$\begin{aligned} k_2 &= -0.4((x_1 + 0.1) + z_1 - 0.4(x_1 + z_1)) = \\ &= -0.4(0.2 + 0.66 - 0.4(0.1 + 0.66)) = -0.4(0.86 - 0.304) = -0.222, \end{aligned} \quad (36)$$

$$z_2 = z_1 + 1/2(-0.304 - 0.222) = 0.66 - 0.263 = 0.397,$$

$n = 2$:

$$k_1 = -0.4(x_2 + z_2) = -0.4(0.2 + 0.397) = -0.239,$$

$$\begin{aligned} k_2 &= -0.4((x_2 + 0.1) + z_2 - 0.4(x_2 + z_2)) = \\ &= -0.4(0.3 + 0.397 - 0.4(0.2 + 0.397)) = -0.4(0.697 - 0.239) = -0.183, \end{aligned} \quad (37)$$

$$z_3 = z_2 + 1/2(-0.239 - 0.183) = 0.397 - 0.211 = 0.186.$$

Sätt

$$z = \text{Exakta värden}, \quad \epsilon = \text{fel}$$

och skriv ut beräkningar (med 3D)

x_n	z_n	z	ϵ
0.0	1.000	1.000	0.000
0.1	0.660	0.653	0.007
0.2	0.397	0.387	0.01
0.3	0.186	0.176	0.01

8. Anpass en rät linje till följande data

t	$f(t)$
---	---
1	2
2	6
4	3

genom att skriva och lösa motsvarande minsta kvadratproblemet.

Lösning. Om vi ansätter den räta linjen $\tilde{f}(t)$ på formen $\tilde{f} = c_0 + c_1 t$, får vi minsta kvadratproblemet med systemet

$$\begin{aligned} c_0 + c_1 &= 2 \\ c_0 + 2c_1 &= 6 \\ c_0 + 4c_1 &= 3, \end{aligned}$$

Vi skall lösa minsta kvadratproblemet för det här systemet; systemmatrisen är

$$\mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 2 \\ 1 & 4 \end{bmatrix} = [\mathbf{a}_1 \ \mathbf{a}_2], \quad \mathbf{a}_1 = \begin{bmatrix} 1 \\ 1 \\ 1 \end{bmatrix}, \quad \mathbf{a}_2 = \begin{bmatrix} 1 \\ 2 \\ 4 \end{bmatrix}.$$

och

$$\mathbf{b} = \begin{bmatrix} 2 \\ 6 \\ 3 \end{bmatrix}.$$

Vi har

$$\mathbf{A}^T = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 2 & 4 \end{bmatrix}.$$

$$\mathbf{A}^T \mathbf{b} = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 2 & 4 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 2 \\ 6 \\ 3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2+6+3 \\ 2+12+12 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 11 \\ 26 \end{bmatrix}.$$

$$\mathbf{A}^T \mathbf{A} = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 2 & 4 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 2 \\ 1 & 4 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1+1+1 & 1+2+4 \\ 1+2+4 & 1+2 \cdot 2+4 \cdot 4 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3 & 7 \\ 7 & 21 \end{bmatrix}.$$

Normalekvationen

$$\mathbf{A}^T \mathbf{A} \mathbf{x} = \mathbf{A}^T \mathbf{b}$$

blir

$$\begin{bmatrix} 3 & 7 \\ 7 & 21 \end{bmatrix} \mathbf{x} = \begin{bmatrix} 11 \\ 26 \end{bmatrix},$$

Bestäm determinanter

$$\begin{vmatrix} 3 & 7 \\ 7 & 21 \end{vmatrix} = 14, \quad \begin{vmatrix} 11 & 7 \\ 26 & 21 \end{vmatrix} = 49, \quad \begin{vmatrix} 3 & 11 \\ 7 & 26 \end{vmatrix} = 1$$

och lösningen till ormalekvationen enligt Cramers regel:

$$\mathbf{x} = \begin{bmatrix} c_0 \\ c_1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 49/14 = 7/2 \\ 1/14 \end{bmatrix}.$$

Den räta linjen $\tilde{f} = 7/2 + 1/14t$.